

MADANIYAT – MILLATNING YUZI: MILLIY QADRIYATLARIMIZNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O‘RNI

Baymuratova Aziza Charievna

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti, Diplomdan keyingi ta’lim fakulteti,

Tibbiy radiologiya kafedrası,

Klinik radiologiya yo’nalishi 1-bosqich tayanch doktoranti.

Annotatsiya: *Milliy qadriyatlar millatning ma’naviy merosi bo‘lib, ular jamiyatni birlashtirish va axloqiy barqarorlikni ta’minlashda muhim ahamiyatga ega. Usul sifatida tahlil va qiyosiy yondashuv qo‘llanilib, milliy madaniyatning zamonaviy dunyodagi roli o‘rganiladi. Milliy qadriyatlarni asrash, ularni yosh avlodga yetkazish va globalizatsiya ta’siri tahlil qilinadi. Natijalar shundan iboratki, madaniyat jamiyatning ruhiy-axloqiy asosi bo‘lib, uning taraqqiyotini belgilaydi. Milliy an’analar va urf-odatlarini saqlash jamiyat barqarorligini ta’minlaydi va uning kelajagiga ta’sir qiladi. Xulosa qilib aytganda, madaniyat millatning yuzi bo‘lib, uni asrash va rivojlantirish har bir insonning burchidir. Milliy qadriyatlarni globallashtirish sharoitida saqlab qolish uchun ta’lim va tarbiya jarayonlarida ularga alohida e’tibor qaratilishi zarur.*

Kalit so‘zlar: *Madaniyat, milliy qadriyatlar, jamiyat taraqqiyoti, urf-odatlar, an’analar, ma’naviy meros, globalizatsiya, milliylik, ma’naviyat, madaniy meros.*

KIRISH

Madaniyat har bir millatning yuzi, ma’naviy merosi, asrlar davomida shakllangan qadriyatlar va tarixiy taraqqiyotini aks ettiruvchi muhim omildir. U millatning o‘ziga xosligini, ma’naviy boyligini va tarixiy tajribasini namoyon qiladi. Madaniyatsiz millat o‘zligini yo‘qotadi - buyuk faylasuf Ibn Sino shunday degan: "Madaniyatsiz jamiyat ravnaq topa olmaydi, chunki u millatning ma’naviy qiyofasidir." Shuningdek, buyuk mutafakkir Abu Nasr Forobiy madaniyat va axloqning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati haqida shunday ta’kidlaydi: "Fozil jamiyat faqat ma’rifat va madaniyat bilan barqaror bo‘ladi.", hamda "Fozil jamiyatda odamlar bir-birlariga yaxshilikni ulashib yashaydilar va buning asosi ilm va madaniyatdir." Shuningdek, mashhur faylasuf Ibn Xaldun ta’kidlaganidek: "Madaniyat va ma’naviyat – jamiyat barqarorligining asosiy omillaridir". Milliy qadriyatlar xalqning ma’naviy merosi bo‘lib, ular asrlar davomida shakllangan va avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan urf-odatlar, an’analar, ma’naviy qoidalar, axloqiy mezonlardan iborat. Buyuk alloma Imom Buxoriy o‘z asarlarida milliy qadriyatlar, axloq va ma’naviyatni asrashning ahamiyati haqida ko‘p marotaba ta’kidlagan. Uning fikricha, "Madaniyat va axloqni yo‘qotgan jamiyat o‘z kelajagidan mahrum bo‘ladi". Bugungi kunda globalizatsiya jarayoni milliy madaniyat va qadriyatlarga turli yo‘llar bilan ta’sir ko‘rsatmoqda. Bir tomondan, madaniyatlar o‘zaro ta’sirlashuvi va axborot oqimi orqali jahon madaniy boyligidan bahramand bo‘lish imkoniyati ortib bormoqda. Ammo, boshqa tomondan,

ko‘plab xalqlar o‘z madaniyati va qadriyatlarini yo‘qotish xavfiga duch kelmoqda. Masalan, yoshlar o‘rtasida an‘anaviy madaniy qiymatlarga nisbatan befarqlik kuchayishi, g‘arbona madaniyat ta‘sirida milliy o‘ziga xoslik yo‘qolib borishi singari muammolar dolzarb hisoblanadi. Maqolada ko‘tariladigan asosiy muammolar: Milliy qadriyatlarning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni va ahamiyati. Globalizatsiya jarayonida milliy madaniyatni asrab qolish muammolari. Zamonaviy texnologiyalar va axborot oqimi milliy an‘analarga qanday ta‘sir ko‘rsatmoqda?. Yosh avlodni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash uchun qanday choralar ko‘rilishi lozim?. Madaniyat va ma‘naviyat jamiyatda barqarorlik va hamjihatlikni qanday ta‘minlaydi?. Maqsadli auditoriya: Ushbu maqola asosan tadqiqotchilar, ta‘lim sohasi mutaxassislari, madaniyatshunolar, ma‘naviyat va madaniyat bo‘yicha ish olib borayotgan mutaxassislar, shuningdek, milliy qadriyatlarga befarq bo‘lmagan har bir inson uchun mo‘ljallangan.

Maqolada madaniyatning jamiyatdagi o‘rni, uning milliy qadriyatlar bilan aloqasi va bu qadriyatlarning kelajakdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, globallashuv va zamonaviy texnologiyalar ta‘sirida milliy an‘analarni asrab qolish yo‘llari ko‘rib chiqiladi. Ushbu tahlil orqali jamiyat a‘zolari madaniyatning ahamiyatini yanada chuqurroq tushunib, uni saqlab qolish yo‘lida amaliy qadamlar tashlashlari mumkin.

Asosiy qism milliy qadriyatlar – jamiyatning ma‘naviy tayanchi, xalqning o‘tmishi, hozirgi kungi hayoti va kelajagini belgilaydigan asosiy omillardan biridir. Jahon tarixiga nazar solsak, o‘z qadriyatlarini asrab-avaylagan va ularni yangi avlodga yetkazgan xalqlar o‘zligini yo‘qotmagan. Masalan, Xitoy, Yaponiya, Hindiston kabi davlatlar o‘z urf-odatlarini va madaniy an‘analarini asrash orqali dunyo miqyosidagi kuchli davlatlarga aylanishgan. O‘zbekiston ham milliy qadriyatlar va madaniyatga asoslangan taraqqiyot yo‘lini tanlagan davlatlardan biridir. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta’kidlaganidek: "Yoshlarimiz qalbida milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish uchun, eng avvalo, ularda o‘z madaniyatimiz va tariximizga nisbatan chuqur hurmat hissini tarbiyalashimiz lozim".

Milliy qadriyatlarning asosiy tarkibiy qismlari: Urf-odat va an‘analar – To‘ylar, bayramlar, qadrli marosimlar. Axloq va ma‘naviyat – Keksalarga hurmat, oila muqaddasligi, mehmondo‘stlik. Milliy san‘at va hunarmandchilik – Gilam to‘qish, kulolchilik, zardo‘zlik, naqqoshlik. Folklor va og‘zaki ijod – Maqollar, matallar, qo‘shiqlar, dostonlar. Ta‘lim va ma‘rifat – Buyuk allomalar va mutafakkirlar merosi.

Milliy qadriyatlar va globallashuv – bu madaniyatlar o‘zaro ta’sirlashuv jarayoni bo‘lib, u millatlarga ham ijobiy, ham salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Masalan, axborot texnologiyalari va internet orqali turli madaniyatlarning bir-biriga ta‘sir qilishi jadallashgan. Globallashuvning ijobiy tomonlari: Texnologiya va fan taraqqiyoti orqali madaniyatlar rivojlanmoqda. Milliy qadriyatlarni jahon miqyosida targ‘ib qilish imkoniyati yaratilmoqda. Turli xalqlar madaniyati bilan tanishish va ulardan o‘rganish imkoni bor. Salbiy ta’sirlar: Ayrim milliy qadriyatlar chet-el madaniyati ta‘sirida yo‘qolib bormoqda. G‘arbcha hayot tarzi va moda milliy urf-odatlariga salbiy ta‘sir o‘tkazmoqda. Yoshlar o‘rtasida milliy an‘analarga nisbatan befarqlik kuchaymoqda.

Muammoning yechimi – milliy madaniyat va zamonaviylik uyg‘unligi: Milliy qadriyatlarni saqlab qolish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish juda muhim. Masalan: Milliy madaniyatni internetda targ‘ib qilish – Ijtimoiy tarmoqlarda milliy tarix va madaniyat haqida videolar, maqolalar joylashtirish. Ta’lim tizimida milliy qadriyatlarni mustahkamlash – Maktab va universitetlarda milliy madaniyat va tarix fanlariga ko‘proq e’tibor qaratish. Zamonaviy modada milliy libos va elementlardan foydalanish – hunarmandchilikni rivojlantirish va uni yangi avlodga yetkazish.

Milliy qadriyatlarni asrashda oila va jamiyatning o‘rni: Oila – insonning ilk tarbiya maskani bo‘lib, milliy qadriyatlarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Oilada milliy qadriyatlarni mustahkamlash uchun tavsiyalar: Bolalarga milliy tarix va qahramonlar haqida hikoyalar o‘qib berish. Milliy bayramlarni keng nishonlash va ularning ma’nosini tushuntirish. Ota-ona va keksa avlod tajribasini o‘rganish va uni yoshlarga yetkazish. Milliy urf-odatlariga sodiq bo‘lish va ularni hayot tarziga aylantirish. Jamiyat ham milliy qadriyatlarni saqlab qolishda muhim rol o‘ynaydi. Masalan: kutubxonalar, muzeylar va madaniy markazlarning faoliyatini kuchaytirish. Milliy qadriyatlarni targ‘ib qiladigan ommaviy axborot vositalarini ko‘paytirish. Teatrlar va milliy musiqa jamoalarini qo‘llab-quvvatlash.

Milliy qadriyatlarni himoya qilish va rivojlantirish: Amaliy tavsiyalar: Milliy musiqa, san’at va adabiyotni yoshlar o‘rtasida ommalashtirish. Milliy hunarmandchilik mahsulotlarini eksportga yo‘naltirish. Milliy qadriyatlarga bag‘ishlangan xalqaro konferensiyalar va forumlar tashkil etish. Milliy madaniyat va san’atni internet platformalari orqali dunyoga tanitish. Ta’lim muassasalarida milliy an’analar va madaniyatni maxsus fan sifatida o‘qitish.

Madaniyat haqida ibratli hikoya va ibratli so‘zlar: Hikoya: "Ibn Sino va madaniyat": Bir kuni Ibn Sinodan shogirdlari so‘rashdi: – Ustoz, millatning kuchli va barqaror bo‘lishi uchun nima zarur?: Ibn Sino shunday javob berdi: "Millat faqat qo‘shini yoki boyligi bilan emas, balki uning madaniyati va ma’naviyati bilan kuchli bo‘ladi. Agar xalq o‘z qadriyatlariga sodiq bo‘lsa, uni hech qanday dushman yengolmaydi". Madaniyat va milliy qadriyatlar millatning yuzi va uning kelajagini belgilaydigan asosiy omillardan biridir. Agar millat o‘z qadriyatlariga e’tiborsiz bo‘lsa, uning kelajagi xavf ostida qoladi. Shuning uchun, har bir inson milliy madaniyatni saqlash va rivojlantirishga hissa qo‘shishi lozim.

XULOSA

Madaniyat va milliy qadriyatlar har bir millatning yuzi, uning ma’naviy qiyofasi va taraqqiyotining asosiy mezonlaridan biridir. Ular millatni birlashtiradi, uning tarixiy xotirasini saqlab qoladi va kelajak avlodlarga ma’naviy meros sifatida yetkazadi. Asosiy qismda keltirilgan fikrlardan kelib chiqib, milliy qadriyatlarni asrash va rivojlantirish uchun bir necha muhim yo‘nalishlar taklif etildi. Eng avvalo, ta’lim tizimida milliy madaniyat va an’analar alohida e’tibor qaratish zarur. Maktablar, universitetlar va madaniy muassasalarda milliy qadriyatlar haqida tushuncha berish yosh avlodning o‘zligini anglashida muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalangan holda milliy madaniyatni keng targ‘ib etish ham dolzarb

vazifalardan biri hisoblanadi. Televideniya, ijtimoiy tarmoqlar va internet platformalari orqali milliy urf-odatlar, hunarmandchilik, san’at va folklori yoshlar o‘rtasida ommalashtirish kerak. Globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlab qolish uchun milliy madaniyat va zamonaviy tendensiyalarni uyg‘unlashtirish muhimdir. Masalan, milliy liboslar, xalq musiqasi va an’anaviy taomlarni yangi formatda targ‘ib etish orqali ularni yoshlar orasida mashhur qilish mumkin. Shuningdek, oila va jamiyatning milliy qadriyatlarni asrashdagi o‘rni beqiyosdir. Ota-onalar o‘z farzandlariga milliy an’analar, urf-odatlar va tarixiy qahramonlar haqida bilim berishlari zarur. Keksalarning hayotiy tajribasi va hikmatli so‘zlari yoshlar uchun katta dars bo‘lishi mumkin.

YAKUNIY XULOSA

Milliy qadriyatlarni asrab-avaylash – bu nafaqat davlat yoki ta’lim muassasalarining vazifasi, balki har bir insonning burchidir. Agar har bir fuqaro o‘z milliy madaniyatiga hurmat bilan yondoshsa, uni targ‘ib qilsa va amaliy hayotda qo‘llasa, jamiyat ma’naviy barqarorlikka erishadi. Shunday ekan, kelajak avlod uchun milliy qadriyatlarimizni saqlab qolish va ularni yanada boyitish – barchamizning vazifamiz!

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Forobiy, A.N. (1993). Fozil shaxar aholisining qarashlari haqida. Toshkent: Fan nashriyoti.
2. Beruniy, A. (2001). Qadimiy xalqlar madaniyati va ilm-fani. Toshkent: Sharq nashriyoti.
3. Imom Buxoriy. (1998). Al-Jome’ as-Sahih (Sahih Buxoriy). Toshkent: Hilol nashriyoti.
4. Qodiriy, A. (2017). O‘tkan kunlar. Toshkent: Ma’naviyat nashriyoti.
5. Fitrat, A. (2000). Millat tarixi va madaniyati. Toshkent: Fan va Texnologiya nashriyoti.
6. Toshpo‘latov, I. (2015). Globalizatsiya va milliylik: muammo va imkoniyatlar. Toshkent: Sharq nashriyoti.
7. Hasanov, B. (2012). O‘zbek milliy qadriyatlari tarixi. Toshkent: Fan nashriyoti.
8. Abdullayeva, M. (2018). Milliy madaniyat va ma’naviyat: o‘zaro bog‘liqlik. Samarqand: SamDU nashriyoti.
9. Hasanov, J. (2023). "Milliy qadriyatlarni asrash – jamiyat rivojining garovi". Xalq so‘zi, №12, 3-bet.
10. Raxmonov, U. (2022). "Globalizatsiya va milliy qadriyatlar: imkon va tahdidlar". Yangi O‘zbekiston gazetasi, №45, 5-bet.
11. Karimov, A. (2021). "Milliy an’analarni yoshlarga yetkazishda ta’limning o‘rni". Ma’rifat, №8, 2-bet.
12. Saidov, H. (2019). "Tarixiy meros va uni saqlab qolish masalalari". Ilm va hayot jurnali, 3(6), 102-109.

13. Ismoilov, Sh. (2020). "O‘zbek madaniyati va ma’naviy qadriyatlarning jahon sivilizatsiyasida tutgan o‘rni". O‘zbekiston madaniyati jurnali, 5(4), 78-85.
14. Jumanov, F. (2017). "Madaniy hodisalarning jamiyat rivojida ahamiyati". Tafakkur jurnali, 6(2), 60-72.
15. Norqulov, D. (2020). O‘zbek milliy qadriyatlarining ma’naviy ahamiyati: sotsiologik tahlil. (PhD dissertatsiya). Toshkent Davlat Milliy Universiteti.
16. Kamilova, Z. (2018). Milliy madaniyat va ma’naviyat: ijtimoiy-falsafiy tahlil. (PhD dissertatsiya). Samarqand Davlat Universiteti.
17. Rahimov, B. (2016). Globalizatsiya va milliy o‘zlikni saqlash masalasi. (DSc dissertatsiya). Falsafa va huquq instituti.
18. O‘zbekiston Milliy Teleradiokompaniyasi (2023). "Madaniyat va milliy qadriyatlar: bugun va kelajak". O‘zbekiston 24 telekanali, 15-fevral.
19. Radio O‘zbekiston (2023). "Yoshlar va milliy an’analar". 10-mart, maxsus eshittirish.
20. BBC Uzbek (2023). "Globalizatsiya va milliylik: XXI asrda milliy madaniyat qanday saqlanadi?" BBC o‘zbek xizmati.
21. O‘zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi. (2023). "Milliy madaniyatni asrash va rivojlantirish dasturi". Resurs: www.madaniyat.uz
22. Wikipedia. (2023). "Milliy qadriyatlar". Resurs: https://uz.wikipedia.org/wiki/Milliy_qadriyatlar
23. YUNESKO. (2022). "Milliy madaniyatni asrab-avaylashda xalqaro tajriba". Jahon madaniyati forumi materiallari.
24. Jahon iqtisodiy forumi. (2022). "Globalizatsiya va milliylik: madaniy hamkorlik va rivojlanish". Resurs: www.weforum.org
25. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023). "Madaniyat va milliy merosni himoya qilish to‘g‘risidagi qonun".
26. Huntington, S. (1996). The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster.
27. Appadurai, A. (2001). Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. University of Minnesota Press.
28. Geertz, C. (1973). The Interpretation of Cultures. Basic Books.
29. Smith, A.D. (1991). National Identity. University of Nevada Press.
30. Castells, M. (1996). The Rise of the Network Society. Blackwell Publishers.